

บทบรรณาธิการ

“ชาวทูรือ...รืออย่างไรไม่ให้เหลือเธอ”

ว่ากันว่า ศตวรรษที่ 21 ซึ่งพวกเราดำรงชีวิตกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นห้วงยุคสมัยแห่ง “การรื้อถอนและสร้างใหม่” (deconstruction and reconstruction) ชนิดซึ่งไม่เคยมียุคใดสมัยใดที่ปรากฏให้เห็นอย่างเปิดเผยเป็นล่ำเป็นสันเท่านี้อีกแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสัจจะความจริง คุณค่าความหมาย อัตลักษณ์ตัวตน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ตำนาน อภิตำนาน หรือความเป็นจริงชุดใดๆ ก็ล้วนแต่อยู่ในกระบวนการรื้อถอน ถอดประกอบผ่านวิถีแห่งการสื่อสารด้วยกันแทบทั้งสิ้น

เมื่อไม่มีความหมายหรือความเป็นจริงชุดใดที่จะหลบเร้นการท้าทายซึ่งการตีความใหม่ๆ ในโลกของสื่อ และไม่มีเหตุผลตรรกะใดของมนุษย์ที่จะผูกขาดการกำหนดความจริงในการรับรู้ของผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์อีกต่อไปแล้ว วารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์* ฉบับนี้มีเล่ม “ชาวทูรือ...รืออย่างไรไม่ให้เหลือเธอ” ที่ผู้อ่านเสพสัมผัสอยู่นี้ จึงประมวลหลากหลายบทความที่ผู้นิพนธ์ซึ่งมาจากต่างภูมิหลังความสนใจ ได้ร่วมกันตั้งคำถามต่ออำนาจแห่งการสื่อสารกับการประกอบสร้าง/รื้อถอนความเป็นจริงด้านต่างๆ ที่เวียนว่ายในชีวิตทางสังคมของเรา

เริ่มต้นจากงานเขียนของ ดวงแก้ว เขียรสวัสดิ์กิจ ที่ตั้งข้อสังเกตว่า ในขณะที่วิทยาศาสตร์เคยกำหนดความหมายของ “ภูมิอากาศ” ว่าเป็นสภาพอากาศที่ถูกคิดคำนวณออกมาในพื้นที่หนึ่งๆ ในช่วงเวลาหนึ่งๆ แต่ในยุคที่มนุษย์เรากำลังเผชิญหน้าอยู่กับ “สังคมแห่งความเสี่ยง” (risk society) ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศกลับกลายเป็นปัญหา ที่ทุกคนพึงตระหนักและเป็นกังวลในความไม่แน่นอน ซึ่งมีอาจคาดทำนายผลได้ชัดเจน ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ทำวิจัยเพื่อเผยให้เห็นว่า การกำหนดนิยามของสภาพภูมิอากาศผ่านโลกของข่าวในฐานะพื้นที่แห่งการผลิตสัจจะ (truth) จะส่งผลต่อการตระหนักและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของกลุ่มคนวัยทำงานในเมืองกันบ้างหรือไม่ และถึงระดับใด

ถ้าเด็กคือคนตัวเล็กๆ ที่ถูกตีความว่า เป็น “ผ้าขาว” และวัยรุ่นคือภาพเหมารวมของช่วงวัยแห่ง “ความคึกคะนองไม่เป็นไรเป็นพายุ” บทความวิชาการ

อีกสองเรื่องถัดมาก็พินิจพิจารณาการถอดรื้อความหมายของกลุ่มคนในสองช่วงวัยนี้ในเส้นทางที่ต่างกันออกไป โดย พรรณวดี ประยงค์ และกานตชาติ เรืองรัตนอัมพร ได้เลือกศึกษาบทบาทของเด็กในฐานะความเป็นลูก ที่เป็นดัง “โซ่ทองคล้องใจ” ของพ่อแม่ แต่เมื่อเข้าสู่บริบทของสื่อโซเชียลมีเดียอย่างเฟซบุ๊ก ที่พ่อแม่อินฟลูเอนเซอร์ต้องการประกอบสร้างและตีความหมายใหม่ๆ ให้กับอัตลักษณ์ตัวตนของลูกขึ้นมา พ่อแม่กลุ่มนี้ไม่เพียงระมัดระวัง (หรือแม้แต่ระแวง) การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของลูก หากแต่ยังผลิตภาพตัวแทนของ “ลูกที่พึงปรารถนา” อันสะท้อนย้อนให้เห็น “ภาพตัวแทนของบิดามารดาในอุดมคติ” ที่ต่างก็ “ประสบความสำเร็จ” ในการสร้างชีวิตครอบครัว ในขณะที่บทบาทของ ชัยนนท์ หาญศิรีรัตน์ เลือกศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของ “กลุ่มนักเรียนเลว” ที่เคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อท้าทายและรื้อถอนมายาคติหลักของความเป็น “นักเรียนดี” เสียใหม่ ที่มีได้เป็นปัจเจกผู้อยู่ใต้อาณัติของสถาบันการศึกษา หากแต่ “เล่นใหญ่ไฟกะพริบ” เพื่อผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบการศึกษาไทยกันอย่างเข้มข้น

ในลำดับต่อมา หากวิถีการบริโภคแอลกอฮอล์เคยถูกกำหนดด้วยกฎไกการตลาดและภาคธุรกิจ ที่ออกแบบกลยุทธ์มากมายในการล่อหลอกจูงใจนักดื่มให้มาลิ้มลอง ญัฐวิภา สินสุวรรณ และคณะ ก็ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง (ควบคุมการสนทนากลุ่มกับเยาวชนคนรุ่นใหม่) โดยอิงองค์ความรู้ศาสตร์แห่งสี มาค้นหาแนวทางการออกแบบสีสันและฉลากคำเตือนบนบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันจะสร้างความรู้สึกล้มตึงดูใจและสัมผัสถึงภัยอันตรายจากการดื่มเหล้า ที่จะช่วยป้องกันการถือกำเนิดขึ้นของนักดื่มหน้าใหม่ก่อนวัยอันควร

ถ้าทุกวันนี้แวดวงสังคมศาสตร์ต่างพิจารณาว่า ประเด็นความพิการ ความเป็นท้องถิ่น และความเป็นเพศวิถี เป็นสนามรบอันคุกรุ่นของการประกอบสร้างและรื้อสร้างอัตลักษณ์ตัวตนในสังคมร่วมสมัย บทความสามเรื่องสุดท้ายก็คือ การสาดितให้เห็นพื้นที่การสื่อสารในสนามสัประยุทธ์ดังกล่าว โดยในบทความของ ภัทธีรา สารากรบริรักษ์ นั้น ได้เลือกสำรวจบททวนวรรณกรรมของไทยว่าด้วยเสียงบรรยายภาพ (audio description) อันเป็นสื่อที่เปิดพื้นที่ในการรื้อสร้างและกำหนดความหมายใหม่ของคนพิการ ในฐานะปัจเจกชนที่มีสิทธิและโอกาสใน

การเข้าถึงภาพที่เห็นหน้าจอโทรทัศน์แจกเช่นคนทั่วไป โดยผู้เขียนมุ่งเป้าแสวงหา ช่องว่างใหม่ๆ ขององค์ความรู้ในการศึกษาผู้รับสารที่พิจารณาทางจิตสัมผัสกับสื่อ เสียงบรรยายภาพ

ถัดมา พันธกานต์ ทานนท์ ได้เสนอบทความวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร อัตลักษณ์ท้องถิ่นนิยมผ่านมิวสิกวิดีโอเพลงลูกทุ่งอีสาน ที่เผยแพร่ผ่านช่องทาง ยูทูบ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า จากภาพเหมารวมความเป็นอีสานในฐานะดินแดน แห่งแล้ง อดอยากยากจน กับภาพจำถึงผืนดินแตกระแหงด้วยโอแคต มิวสิกวิดีโอ เพลงลูกทุ่งอีสานได้รื้อถอนความหมายชุดเดิม และประกอบสร้างอัตลักษณ์อีสาน แบบใหม่ ที่ไม่เพียงหวือหวาแปลกตา แต่ยังเป็นอัตลักษณ์อีสานที่ประสมประสาน ความเป็นโลกที่สากลและทันสมัยผิดแผกไปจากเดิม

และปิดท้ายกับบทความของ เอกชัย แสงโสดา กับกรณีศึกษา “พระมหา เทวีเจ้าแห่งเมืองทิพย์” อันเป็นปรากฏการณ์แห่งสัมพันธ์บท (intertextuality) ที่ ถ่ายโอนเนื้อหาจากบางส่วนเสียของละครโทรทัศน์กระแสนิยม เพลงพระนาง ซึ่งผู้เล่าเรื่องได้ตีความใหม่ผ่านการเลือกสรร ตัดทอน ดัดแปลง ผสมผสาน จนรื้อถอนบทบาทของคอนธรรมดาคนหนึ่งให้กลายเป็นผู้นำกระแส และสร้างสรรค์ วาทกรรมที่ต่อสู้ในมิติเพศวิถีในพื้นที่สาธารณะได้อย่างน่าสนใจ

บทความคัดสรรทั้ง 7 เรื่องในวารสารวิชาการ วารสารศาสตร์ ฉบับ “ชาวรู้หรือ...รู้ได้อย่างไรไม่ให้เหลือเธอ” นี้ เป็นตัวอย่างอันพึงเสียงให้เห็นว่า เรากำลังอยู่ในช่วงยุคสมัยที่ไม่มีความหมายหรือความจริงชุดใดที่สถิตเสถียร หรือผูกขาดการรับรู้ของผู้คนอีกต่อไป หากแต่ความหมายหรือความจริงต่างๆ ล้วนอยู่ภายใต้การปะทะต่อกรเชิงอำนาจ เพื่อรื้อถอนและสร้างชิ้นใหม่ออกไปได้ ไม่สิ้นสุดไม่สุด ทั้งนี้ ในความไม่สิ้นสุดของการต่อสู้เพื่อรื้อสร้างความหมายเช่นนี้เอง ก็คือโจทย์วิจัยที่ยังรอคอยนักสื่อสารศึกษาให้ขยายพรมแดนการวิจัยเพื่อหาความรู้ และคำตอบใหม่ๆ ต่อไปในอนาคต

สมสุข หินวิมาน

บรรณาธิการ